

DE TALIGE STAD

De stad is van oudsher een plaats waar verschillende mensen elkaar ontmoeten en daarom ook een plaats waar verschillende talen te horen en te zien zijn. Vanuit de taligheid van de stad kan een beeld gevormd worden over haar sociale diversiteit. Tegelijkertijd spelen individuele taalvaardigheden een belangrijke rol in hoe men deze stad ervaart.

'Kifesh je stresst om die meisjes?'. Deze zin is voor vele Nederlandse jongeren inmiddels een bekende en tamelijk aantekelijke zin uit de rap-hit Kifesh van Sevaio Mook, beter bekend als Sevn Alias. De rapper die in het afgelopen jaar in de urban subcultuur aan populariteit heeft gewonnen wordt door het populaire online platform Noisey als volgt geprezen: 'Buiten dat Sevn een buitensporig goede rapper is, schuilt zijn aantrekkingskracht in nog een aantal andere facetten. Hij is naar eigen zeggen half-Antilliaans en half-Surinaams, en zijn teksten spatten uit elkaar van de Marokkaanse slangwoorden. Deze geografische veelzijdigheid maakt Sevn tot een ultiem (sic) straatrapproduct van deze tijd, en het vleesgeworden ontkennende antwoord op de uitspraak van Maxime Verhagen dat de multiculturele samenleving mislukt is. Sevn wordt niet gedefinieerd door een vaststaande culturele identiteit, maar vertegenwoordigt de universele wetten van de straat(rap), waarmee mensen zich door het hele land identificeren'.

De sociale diversiteit van de stad voedt ook de taligheid van deze stad. Jongeren zoals Sevaio Mook groeien op in een buurt waar vrienden met verschillende culturele achtergronden eerder de norm dan de uitzondering zijn. De woordenschat in het Arabisch en Tamazight heeft de rapper vooral te danken aan de vrienden waarmee hij opgroeide in Amsterdam West. In deze context leerde hij dat kifesh niet meer of minder betekent dan een vragende 'waarom'. Het is niet uitzonderlijk dat rappers woorden gebruiken die uit de thuistaal afkomstig zijn (dat wil zeggen de taal die in familiere kringen gebruikt worden), maar het is wel opvallend dat

steeds meer rappers gebruik maken van woorden uit een taal waarmee zij niet direct geassocieerd worden. In taalkundige termen wordt er gesproken van crossing: wanneer een individu de normatieve grenzen van zijn of haar eigen taalkundige groep overstijgt en taalvaardigheden gebruikt die normaal geassocieerd worden met 'de ander'.

Dit fenomeen is natuurlijk ook bekend bij jongeren die straattaal overnemen van rappers. Dit kan soms 'onnatuurlijk' overkomen. Te denken valt aan witte jongeren die in een radicaal andere context opgroeien dan de gemiddelde rapper. Woorden zoals kifesh, wayow of drierie weten zij zonder problemen toe te voegen aan hun dagelijkse woordenschat. Het overnemen van een 'straataccent', wat in de Nederlandse context vaak in verband gebracht wordt met een zogenaamd Marokkaans accent, is bestudeerd door Jacomine Nortier en Margreet Dorleijn. Zij claimen dat Moroccan flavored Dutch niet gebruikt wordt omdat jongeren graag bij deze etnische groep willen horen, maar zij dit accent aannemen om aan te tonen dat zij kwaliteiten en opvattingen hebben die overeenkomen met wat zij denken dat jongeren met een Marokkaanse achtergrond hebben: hard en stoer zijn en tegelijkertijd kennis hebben van de 'straatcultuur'.

Linguïstische soundscapes

De stad is niet alleen een plek waar verschillende groepen en talen elkaar ontmoeten, waar nieuwe talige praktijken zich vormen en veranderen, maar het is ook een plaats waar we in de publieke ruimte een groot aanbod aan talen kunnen horen en zien. In de stad

vinden we een hoge linguïstische diversiteit die ons vertelt door wie de ruimte gebruikt wordt, voor wie die ontworpen is (en voor wie niet) en wie er zich gemakkelijk thuis kan voelen (en voor wie dit minder vanzelfsprekend is). Deze linguïstische diversiteit verschilt van plaats tot plaats en individuen houden ook bepaalde ideeën aan ten aanzien van ruimten en talen. Zo is het bijvoorbeeld voor velen redelijk vanzelfsprekend dat in het centrum van Amsterdam veelal Engels in de openbare ruimte terug te vinden is, terwijl dat minder aannemelijk is in een buitenwijk zoals Amsterdam Nieuw-West.

De taligheid van een plaats en individuele taalvaardigheden spelen een belangrijke rol in hoe men denkt over plaatsen en hoe deze ervaren worden. Er zou daarom meer aandacht moeten zijn voor taal in geografisch onderzoek. Hoewel veel geografen zich buigen en gebogen hebben over taal, hebben zij weinig aandacht gehad voor meertaligheid in de publieke ruimte. Zo wordt taal in geografisch onderzoek vaak behandeld als discours of als een specifiek geluid in een wijder spectrum van stedelijke geluiden. Vanuit dit laatste perspectief, de soundscape studies, wordt taal gecategoriseerd als 'geklets' en gaat daarom voorbij aan de implicaties die taal in de publieke ruimte heeft. Taal is namelijk meer dan een geluid, meer dan een medium voor communicatie, het is een identiteitskenmerk en kan groepen met elkaar verbinden en tegelijkertijd polariseren. Bovendien is voor individuen de ene taal de andere niet. Het horen van een specifieke taal kan sterke gevoelens oproepen, bijvoorbeeld gevoelens van nostalgie of vreugde en gevoelens van schaamte, wantrouwen of angst. Het hoeft hier niet enkel te gaan over verschillende talen, maar ook verschillende varianten van de dominante taal – bijvoorbeeld het 'Limburgs' of 'straattaal'.

De taligheid van een plaats speelt een belangrijke rol in de beleving ervan

De ervaringen van linguïstische soundscapes zijn voor een groot deel afhankelijk van individuele (passieve) taalvaardigheden, maar ook het resultaat van linguïstische ideologieën. Zulke ideologieën worden vaak geassocieerd met de natiestaat en (neo-)kolonialisme en leiden tot hegemonistische denkbeelden met betrekking tot territorium en taal. Hiermee wordt bijvoorbeeld bedoeld dat de dominante taal gezien wordt als belangrijker dan talen die door minderheden worden gebruikt of soms worden deze laatste talen zelfs gezien als schadelijk voor de gebruikers. Er wordt bijvoorbeeld vaak neergekeken op gezinnen die als thuistaal het Turks of het Sranantongo hanteren, maar dat geldt niet voor Frans- of Duitssprekende gezinnen. Deze denkbeelden hebben er bovendien toe geleid dat vele talen aan prestige hebben gewonnen en andere verloren zijn gegaan. Te denken valt bijvoorbeeld aan gezinnen die thuis niet langer het Tamazight of het Volendams dialect gebruiken maar overgestapt zijn naar het Standaardnederlands (voorheen het controversiële 'Algemeen Beschaafd Nederlands'). Daarnaast leiden normatieve gedachten ten aanzien van taal en ruimte ertoe dat sommige talen in een bepaalde context of plaats gezien worden als de norm en andere als uitzonderlijk of ongepast. In tegenstelling tot varianten van de dominante taal die geassocieerd worden met lage sociale statussen, etnische groepen en perifere regio's, worden de 'standaard' vormen van de dominante taal institutioneel gewaardeerd en fungeren zij als proxy voor educatie, discipline en fatsoen. De ervaringen en emoties van de talige diversiteit in de stad zijn derhalve gebaseerd op individuele taalvaardigheden en de taalgemeenschappen waarin iemand is opgegroeid, maar ook op heersende linguïstische ideologieën en bestaande taalhiërarchieën.

Linguïstische landschappen

Niet enkel hoorbare talen geven ons suggesties over de publieke ruimte waar wij ons in bevinden, maar ook zichtbare talen vormen een belangrijk referentiekader. Eigenlijk is al langer aandacht voor de zichtbare talen in het straatbeeld: het linguïstisch landschap. Een steeds groter wordende groep sociolinguïsten richt zich op de studie van linguïstische landschappen en komt daarmee steeds dichter in de buurt van de traditionele geografie. Zij kijken namelijk naar de plaatsspecifieke kenmerken en het effect daarvan op linguïstische landschappen en omgekeerd. Linguïstische landschappen refereren naar de zichtbaar- en onzichtbaarheid van talen op publieke en commerciële tekens en borden. Volgens taalkundige Loulou Edelman, die gepromoveerd is op linguïstische landschappen in Nederland en daarbij een vergelijking maakt tussen meertaligheid in Amsterdam en Friesland, is deze toegenomen interesse vooral te danken aan (i) de toegenomen sociale en linguïstische diversiteit in steden, (ii) toegenomen meertaligheid van adverteerders door toegenomen globalisatieprocessen en (iii) de vereenvoudiging van de studie naar linguïstische landschappen door het wijdverspreide gebruik van digitale camera's.

De bestudering van linguïstische landschappen rijkt verder dan enkel de sociolinguïstiek en de geografie. Met Amsterdam als uitvalsbasis is City in Translation een interessant kunstproject ontwikkeld en gerund door Canan Marasligil, van huis uit schrijfster en vertaalster. Met dit project probeert de in Brussel opgegroeide en in Amsterdam woonachtige schrijfster met een Turkse achtergrond de talen, meertaligheid en vertaling in de openbare ruimte te onderzoeken door dagelijkse exploratie in de stad. 'Vertaling is in het centrum van alles wat ik doe, ook hoe ik steden benader. Ik neem talen en de openbare ruimte van de stad als startpunt om na te gaan hoe het proces van vertaling plaatsvindt en hoe mensen met de talen in hun stad omgaan. De levendige en interactieve meertaligheid in stedelijke landschappen is een centraal aspect van hoe we de toekomst van onze steden en gemeenschappen willen bedenken en bouwen'.

Geografen hebben nooit veel aandacht getoond voor meertaligheid in de publieke ruimte

In 2017 viert City in Translation zijn tweejarig bestaan en zal daarom een eerste tentoonstelling openen, genaamd Yearning for Turkish. Als literair vertaalster ziet Marasligil de wereld om zich heen altijd in meerdere talen, in vertaling en in verhalen. 'Wanneer ik wandel observeer ik, raak ik verdoemd, vind ik mijzelf terug in de vele menselijke sporen die op de stedelijke ruimte worden achtergelaten. Dit zijn winkels of straatnamen, slogans op T-shirts, reclame, graffiti, kunstwerken in galerijen en in de openbare ruimte. Zodra je begint te letten op de talen om je heen ervaar je de ruimte op een andere manier'. Marasligil speelt in de openbare ruimte met haar eigen taalvaardigheden in het Turks, Frans, Engels, Nederlands en Spaans. Zij herkent woorden uit die talen en ziet hen soms ook op plaatsen waar zij horen te staan. Een woord kan bijvoorbeeld onbedoeld zijn, maar dat neemt niet weg dat zij in een andere taal geen bestaansrecht hebben. Veel van onbedoelde woorden worden gewekt door de verbeelding en krijgen daardoor een nieuw leven in vertaling.

Het linguïstisch landschap vanuit vertaling. Het Welse 'Araf' in Aberystwyth betekent 'Vagevuur' in het Turks.
Foto: Canan Marasligil

ruimte en in te gaan op de individuele taalvaardigheden van de deelnemers.

Door het bestuderen van linguïstische soundscapes en landschappen kunnen we ook onderliggende machtsstructuren onttrafen. Door de zichtbaarheid of onzichtbaarheid van talen in de publieke ruimte kunnen we normatieve grenzen ontdekken met betrekking tot talen. Waar de ene taal aan zichtbaarheid wint en onomstreden is (denk maar aan het toenemende gebruik van het Engels) worden andere talen steeds onzichtbaarder en vermeden (denk maar aan het gebruik van het Arabisch). De aan- en afwezigheid van deze talen vertelt ons veel over specifieke taal hiërarchieën en hebben een grote invloed op hoe individuen door de publieke ruimte bewegen en hoe zij deze ervaren. Door specifiek aandacht te besteden aan individuele taalvaardigheden en hoe deze ontstaan uit stedelijke ontmoetingen leren we ook beter begrijpen hoe de ervaring van steden van persoon tot persoon kan verschillen. Kortom, er valt nog veel ruimte te winnen voor de talige stad en stedelijke meertaligheid in geografisch onderzoek. Taal en ruimte zijn immers onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Literatuurselectie

- Rampton, R. (2005) *Crossing : language & ethnicity among adolescents*. Manchester. St. Jerome.
- Landry, R. & R. Y. Bourhis (1997) 'Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study', *Journal of Language and Social Psychology* 16(1). 23-49.

Meer ruimte voor taal

De bestudering van de talige stad heeft vooralsnog weinig aandacht genoten binnen de geografie, maar vormt zeker door de toegenomen mobiliteit en daarmee ook de toegenomen linguïstische diversiteit een belangrijk thema. De stad is van oudsher een plaats waar een grote meertaligheid gevonden kan worden en waar nieuwe varianten van de dominante taal ontstaan. Door het bestuderen van nieuwe talige praktijken kunnen we ook een idee vormen over de sociale interactie die in de stad en in haar buurten plaatsvindt zoals blijkt uit bijvoorbeeld populaire rapteksten. Doordat taal continu in verandering is (denk maar aan het Van Dale Woord van het jaar) en sociale relaties in de stad evenzeer, vraagt dit om vernieuwende onderzoeksmethoden. In

Nesrin El Ayadi (N.ElAyadi@uva.nl) is promovenda aan de Universiteit van Amsterdam bij de afdeling Sociale Geografie en Planologie. Haar onderzoek richt zich op de stedelijke meertaligheid van Amsterdam en het effect op gevoelens van inclusie in de stad. Dit onderzoek wordt mee gefinancierd door de Europese Commissie en maakt deel uit van het MIME-project (www.mime-project.org).

Linguïstische soundscapes kunnen sterke gevoelens oproepen

recent onderzoek naar het effect van meertaligheid in de publieke ruimte op het zich thuis voelen in de stad maak ik gebruik van zogenaamde linguistic soundwalks waarbij ik met steeds andere deelnemers dezelfde route loop van het Waterlooplein tot de Elandsgracht in Amsterdam. Op deze wandelingen wisselen we het luisteren naar de linguïstische soundscapes van het centrum af met een reflectie op de manier waarop taal effect heeft op de ervaring van een stad. Ook wordt er gereflecteerd op hoe taal effect kan hebben op gevoelens van inclusie, waarbij de individuele taalvaardigheden een prominente rol spelen. Deze onderzoeksmethode geeft de onderzoeker de mogelijkheid om direct kennis te nemen van de ervaringen van taal in de publieke